

**მსოფლიო მემკვიდრეობის და უნივერსალური
სურათის ასახვა
ფრაზეოლოგიის ტარგმანში
(ქართული და რუსული ენების მასალაზე)**

როგორც ცნობილია, ცალკეული სიტყვების გარდა ენაში არსებობს უფრო რთული წარმონაქმნები, რომელთაც შ. ბალიმ, ფრაზეოლოგიური თეორიის ფუძემდებელმა, ფრაზეოლოგიური კონსტრუქციები უწოდა. შ. ბალის იდეებმა განვითარება ჰპოვა ვ. ვინოგრადოვის შრომებში, რომელმაც ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს შორის გამოყო სამი ძირითადი ტიპი: ფრაზეოლოგიური შეერთებანი (იბრაჟიერაჟი-აინეჟი ნიბრაჟიერაჟი), ფრაზეოლოგიური ერთობლიობანი (იბრაჟიერაჟი-აინეჟი აინიბრაჟი) და ფრაზეოლოგიური შეხამებანი (იბრაჟიერაჟი-აინეჟი ნი-ბრაჟიერაჟი). კლასიფიკაციას საფუძვლად დაედო ფრაზეოლოგიური მთელის მნიშვნელობის შეფარდება მასში შემავალ სიტყვებთან.

ვ. ვინოგრადოვის მიერ შემოთავაზებული კლასიფიკაცია შევსებულ იქნა ნ. შანსკის მიერ, რომელმაც გამოყო ფრაზეოლოგიური ერთეულების მეოთხე ტიპი - "ფრაზეოლოგიური გამონათქვამები".

თანამედროვე ფრაზეოლოგიურ თეორიაში მიღებულია ენის ფრაზეოლოგიური შემადგენლობის ფართო გაგება. ფრაზეოლოგიას მიაკუთვნებენ ერთეულთა შემდეგ ტიპებს: 1) იდიომები, შეერთებები და ერთობლიობები; 2) ფრაზეოლოგიური შეხამებები; 3) ანდაზები; 4) ანდაზური თქმა; 5) ფრთიანი სიტყვები (ანუ ფრაზეოლოგიური გამონათქვამები); 6) ენობრივი შტამპები.

სიტყვისაგან განსხვავებით, ფრაზეოლოგიზმი წარმოადგენს შედგენილ, ერთიან ნომინაციას. ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობას ქმნის მისი კომპონენტების ზოგადი მეტაფორული და მეტონიმიური გადაზრება. ფრაზეოლოგიური ერთეულის სემანტიკა შეიცავს სამყაროს რომელიმე მოვლენის შეფასებას, მის ექსპრესიულ და ხატოვან დახასიათებას. მაგალითად, მარჯვე, დახლოვებულ ხელებზე რუსები ამბობენ *ჯიშინამ ძრეჲ*; თუ უნდათ იმის თქმა, რომ ვინმე მოტყუებული დარჩა და ვერ მიიღო სასურველი, გამოიყენებენ ფრაზეოლოგიზმს *ინ ბაბინიჲ ნი ინი*; ფრაზეოლოგიზმი მარჯვე წავიდა ქართულ ენაში ნიშნავს სიკვდილს, ხოლო ფრაზეოლოგიზმი *ქარასავით ტრიალებს* გამოიყენება მაშინ, როცა ვინმეზე სურთ თქვან, რომ ის მუშაობს, ან მოქმედებს ცოცხლად, მკვირცხლად, მარდად.

მთარგმნელობით პრაქტიკაში ჩამოყალიბდა ფრაზეოლოგიური ერთეულების გადმოცემის შემდეგი ხერხები: 1) იმავე ლექსიკური შემადგენლობის მქონე ეკვივალენტის პოვნა; 2) სხვა ლექსიკური შემადგენლობის ეკვივალენტის (ვარიანტის ან ანალოგის) მოძიება; 3) ფრაზეოლოგიზმის კალკირება; 4) ფრაზეოლოგიზმის თავისუფალი, ანუ ლექსიკური, თარგმანი (შინაარსის გადმოცემა); 5) ოკაზიონალური (ინდივიდუალური) ფრაზეოლოგიზმების შექმნა (ს. ვლახოვი, ს. ფლორინი, 1980, გვ. 179-206).

პირველი ორი ხერხი გულისხმობს უცხო ენის ფრაზეოლოგიური ერთეულის მთარგმნელი ენის ფრაზეოლოგიზმით გადმოცემას, ამიტომ მას უწოდებენ

აგრეთვე ფრაზეოლოგიურ თარგმანს. თუ მთარგმნელ ენაში არ მოიპოვება ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტი ან ანალოგი, მიმართავენ მესამე და მეოთხე ხერხს, რომელსაც უწოდებენ არაფრაზეოლოგიურ თარგმანს.

1. ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტები და ანალოგები უფრო ხშირად გვხვდება ინტერნაციონალურ ფრაზეოლოგიაში. ისინი შემოვიდა მრავალი ხალხის ენაში ისტორიული (უმთავრესად ანტიკური), მითოლოგიური, ლიტერატურული წყაროებიდან, გადადიოდა ენიდან ენაში, ან ჩნდებოდა სხვადასხვა ხალხებში ერთიმეორისგან დამოუკიდებლად, რისი მიზეზიც არის ადამიანთა აზროვნებაში არსებული მსგავსება, სოციალური ცხოვრების, შრომითი საქმიანობის, წარმოების, მეცნიერებისა და ხელოვნების ცალკეული მომენტების სიახლოვე (ს. ვლანოვი, ს. ფლორინი, 1980ბ გვ. 188-189).

მაგალითად, რუსულსა და ქართულ ენებში გამოიყენება ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტები: *ბძეშჩაჩიბა იუბა* და *აქილევსის ქუსლი* (რისიმე ან ვისიმე სუსტი მხარის, მტკივნეული ადგილის აღსანიშნავად). გამონათქვამი დაკავშირებულია ბერძნულ მითოლოგიასთან. ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტები *ბაბაბაბა იაჩი* და *გედის სიმღერა* გამოიყენება ტალანტის უკანასკნელი გამოვლინების აღსანიშნავად. გამონათქვამის წყაროს წარმოადგენს ეზოპეს ერთ-ერთი იგავი (VI ს. ჩ. წ.-მდე), რომელშიც ნათქვამია, რომ გედები სიკვდილის წინ მღერაინ.

ბიბლიურ სიუჟეტებს უკავშირდება ფრაზეოლოგიზმები: რუსული *იაბობაბაბა იაჩი* და ქართული *ალექმის ქვეყანა* (გამოიყენება მნიშვნელობით: სანეტარო ან საოცნებო ადგილი, ქვეყანა; ადგილი, სადაც სუფევს დოვლათი და ბედნიერება; საერთოდ რამე სანატრელი, რაც უზენაეს ბედნიერებად მიაჩნიათ), რუსული *ნობაბაბა იაჩი* და ქართული *განკითხვის დღე* (გამოიყენება შემდეგი მნიშვნელობით: ხალხთა საყოველთაო გასამართლების, მეორედ მოსვლის დღე, როდესაც ყველას პასუხი მოეთხოვება თავისი საქმიანობისათვის), რუსული *აჩა ე იაბაბა* და ქართული *გოგი და მაგოგი* (გამოიყენება, როცა მხედველობაში აქვთ ძლიერი და საშინელი ვინმე ან რამე), რუსული *ჩი ბაბაბა იაჩი* და ქართული *ადამის ჟამისა* (გამოიყენება მნიშვნელობით: ძველისძველი, დიდი ხნისა), რუსული *ო იაბაბაბა იაჩი* და ქართული *ურწმუნო თომა* (იყენებენ, როცა ლაპარაკობენ ადამიანზე, რომლის დარწმუნება რამეში ძნელია) და სხვ.

ქართულ-რუსულ ფრაზეოლოგიურ ლექსიკონში მოცემული ფრაზეოლოგიური ერთეულების ანალიზის საფუძველზე გამოყოფილ იქნა ფრაზეოლოგიზმების საკმაოდ დიდი ჯგუფი, რომლებიც ერთმანეთის მიმართ სრულ ეკვივალენტებს წარმოადგენენ. მაგალითად:

იბაბაბა იაჩი - აბებს ჩაყლაპავს (წყენას, შეურაცხყოფას შეარჩენს, შეურაცხოფისათვის პასუხს არ მოსთხოვს), *ა იბობა იაჩი ბაბაბა იაჩი* - მღვრიე წყალში თევზის ჭერა (არეგ-დარევის, არეულობის გამოყენება პირადი ინტერესებისათვის), *ნაბაბა იაჩი* - ანგარიშს გაუსწორებს (შურს იძიებს, მოხერხებული, ხელსაყრელი ვითარებით სარგებლობს, რომ ვისმე სამაგიერო გადაუხადოს, ვნება მოუტანოს), *ბაბაბა იაჩი* - ანკეს გადაუგდებს (წინასწარ ნიადავს მოსინჯავს და გადაკვრით, ფრთხილად შეეკითხება რაიმეს გასაგებად), *აჩა იაჩი იაჩი* - აქ მარხია ძაღლის თავი (აქ რაღაც იმალება; სწორედ აქაა საქმე, ნამდვილი მიზეზი, საიდუმლოება), *ბაბაბა იაჩი* - ბედნიერ ვარსკლავზე დაბადებული (კარგი ბედის მქონე, იღბლიანი, ბედნიერი),

īīāī āīūū ōðāēēī - ბევრი წყალი ჩაივლის (ბევრი დრო გავა, ბევრი რამ გამოიცვლება), *āēñāðū īā āīēīñēā* - ბეწვზე ჰყილია (მეტად საეჭვოა, სათუთა, დიდი საფრთხე მოელის ვინმეს ან რამეს), *ñēāīūā īðōāēēā* - ბრმა იარაღი (სხვისი ნება-სურვილის, მეტწილად არასასიკეთოს, შეუგნებლად აღმასრულებელი), *īēyñāðū īīā ÷ūþ-ē. āōāēō* - (ვისიმე) დუღუკზე ცეკვავს (სხვისი გავლენით მოქმედებს, სხვისი ნება-სურვილის თანახმად იქცევა) და სხვ.

ფრაზეოლოგიური ერთეულების უმეტესი ნაწილი აღმოცენდა ეროვნულ ნიადაგზე; ისინი გაჩნდა სხვადასვა ეპოქაში და ასახავს ხალხის პრაქტიკულ გამოცდილებასა და მისი ეროვნული მსოფლმხედველობის თავისებურებას. ეროვნული ფრაზეოლოგიზმები შეიძლება აიგოს ერთსა და იმავე სიტყვიერ ხატზე, მაგრამ სრულიად განსხვავდებოდეს თავისი მნიშვნელობით. მაგალითად, რუსულ ენაში სიტყვა *φāīēā* გვხვდება შემდეგი ფრაზეოლოგიზმების შემადგენლობაში: *īā āīðā φāīēā āīðēð* (ითქმის მასზე, ვინც შემთხვევით გასცემს იმას, რისი დამალვაც სურს), *īī Nāīūēā ē φāīēā* (ითქმის მასზე, ვინც იმაზე მეტის ღირსი არ არის, რაც გააჩნია), *φāīēāīē çāēēāāāī* (მკვებარა დაპირება, რწმუნება ადვილად და სწრაფად დაამარცხო ვინმე), *īī φāīēā* (გვერდზე, შორს, ძირს), *īð, ðy āēēā ðū, φāīēā Ī ī ūāðā!* (რამე რთული მდგომარეობის შესახებ), *āāāāðū īī φāīēā* (სამსახურიდან გაგდება, თანამდებობიდან მოხსნა), *ī īēō ÷ēðū īī φāīēā* (იყო გაგდებული, სამსახურიდან მოხსნილი), *ēīāðū φāīēō* (გამოიჩინო ღრმა პატივისცემა ვინმეს მიმართ, თავიდან ქუდის მოხდის მოსწრებით და თავის დაბლა დაკვრით; თავის დამცირება, პირფერობა), *īīāñðū īīā ēðāñīōþ φāīēō* (რეკრუტად, ჯარისკაცად იქნა წაყვანილი), *φāīēā-īāēēāēīēā* (ზღაპრებში: ქუდი, რომელსაც გააჩნია ჯადოსნური უნარი - უხილავი გახადოს ის, ვინც მას დაიხურავს).

იგივე სიტყვიერი ხატი გვხვდება ქართულ ფრაზეოლოგიზმებში: *ქუდი ხურავს* (ამბობენ განსაკუთრებით გულად და ზნეობრივად უმწიკვლო ადამიანზე), *ქუდზე დაჰყვება* (იტყვიან იღბლიან ადამიანზე), *ქუდზე კაცი გადის* (უკლებლივ ყოველი მამაკაცი მიდის საბრძოლველად, საერთო საქმის შესასრულებლად), *ქუდს მოხდის* (საჯაროდ შეარცხვენს მამაკაცს), *ქუდს ჭერში ჰკრავს* (უზომოდ მხიარულობს, დროს ატარებს).

როგორც ვხედავთ, სიტყვა *ქუდის* შემცველ განხილულ ქართული და რუსული ფრაზეოლოგიზმების მნიშვნელობებს შორის არ გამოვლინდა მსგავსება არც ერთ მნიშვნელობაში.

2. როგორც წესი, დიდ სირთულეებს იწვევს იდიომების თარგმნა. თარგმანის თეორია აღიარებს მათი ხატოვანი ძირის შენარჩუნების შეუძლებლობას და არასასურველად მიიჩნევს მათი სიტყვასიტყვით გადმოცემას, რადგან იდიომების შემადგენელი ელემენტების მნიშვნელობა განზავებულია მთელი ერთეულის მნიშვნელობაში. უფრო ხშირად თარგმანში ფრაზეოლოგიზმებს ცვლიან ანალოგიური ზოგადი მნიშვნელობის მქონე ფრაზეოლოგიური ერთეულებით მათთვის დამახასიათებელი სტილისტური შეფერილობის შენარჩუნებით.

მოვიყვანო ნიმუშებს:

გასჭრა ღვინომ, **აირია მონასტერი**: ყველა მღეროდა, ცეკვავდა, ერთმანეთს ვეხვეოდით, აღთქმას ვაძლევდით. *Áēīī īīāēñðāīāēēī, āñā īīφēī āāāðō ðī ðī ā φ ēī ē: āñā īāēē, ðāīōāāēēē, āðōā āðōāā īāīēīāēē, ā āāðīñðē āðāī āðōāō ēēyēēñū (Ā. Āāðīñā).*

– მაგრამ ის კი სჯობს, რომ არც მწვალი დასწვა და არც შემფური, ერთი საქმე გააკეთო და მეორე გააფუჭო, ეგ ცუდია. – *Íí àñá áá èó÷øá, ÷ðíá è èíçà áúèà ñúðà, è èàíõñðà òáèè. Íá òíðíøí, àñèè èç-çà íúííáí àáèà ñððàáàðð äðóáíá* (È. ×àá÷:àààçã).

– თუ ღმერთი გწამს, ნუ იცი ხოლმე ბეწვისგან ღირეს გაკეთება, სად მაგისი ტიტინი და სად საქვეყნო საქმე. – *Áíáà ðàúè, íá àáèè èç íððè ñèííá, ááí áí èðíáíý íáíí, à íá ùáñðááííá àáèí - ñíáñáí äðóáíá* (Ã. Öáðáðáèè).

მარიამა... ერთ გუთნის გაშლაზე ველარ მიეკარებოდა ახლოს. – *Ìàðèàìà... óáá íá íðøá÷íúé áúñððáè íá íáèè àíðéèèçèðüñý è íáíó* (Ò. Ðàçèèèøáèèè).

პირში ქებას ჭკუადამჯდარ კაცის თვალში დამპალი კიტრის ფასიც არა აქვს. – *Á áèàçàð ðàçòííáí ÷áèíáèè òðáàèè á èèòí è ýéðà áúáááííáí íá ñ òí è ò* (È. ×àá÷:àààçã).

იგი (მიხ. ყიფიანი) საქმობდა, ირჯებოდა, მხნეობდა თავისი პატარა ქვეყნისათვის და არა ჰყვიროდა ამას დაფითა და ნალართა. – *Íí (Ìèð. Èèèèáíè) ðááí ðàè, ñðàððèñý äèýñáíáé íàèáíúéíè ñððáíú è íá èðè÷áè íá ýò ù íá áñáò íáðáèèðáñ ò èáð* (È. ×àá÷:àààçã).

სალამოს საყვირები... უკვე ამცნობდნენ ცასა და დედამიწას, მტერსა და მოყვარეს, ერსა და ბერს... ოქრომჭედლის ტახტზე ასვლას. – *Áá÷áðñ áèàø àðàè... óáá òñááúáèè ááñú ìèð, áðááíá è äðóçáé, áñáð è áñý... í áíñøáñðáèè ìà òðáððíè ðááèèðà* (Í. Èíðáèèíáíèèèè).

მოვიდნენ ვეზირები ცხენის წასაყვანად. ისეთია ცხენი, სულ ვარსკლავებს ეთამაშება. – *Ìðèøèè àèçèðè çà èííáí. Á èíú-ðí íè á ñèàçéá ñèàçàðü, íè íáðñ ííè ñàðü* (Ò. Ðàçèèèøáèèèè).

3. მაგრამ იმ შემთხვევაშიც კი, როცა ლექსიკონში მოიპოვება ფრაზეოლოგიური შესატყვისობა, საჭირო ხდება თარგმნის სხვა გზების ძიება, რადგან ეს ეკვივალენტი არ უხდება მოცემულ კონტექსტს, არღვევს დედნის მხატვრულ-სტილისტურ თავისებურებას.

მაგალითად, ქართულ-რუსულ ფრაზეოლოგიურ ლექსიკონში ქართული ფრაზეოლოგიზმის ქული ხურავს ანალოგად მოცემულია რუსული ფრაზეოლოგიზმი *ðúòáðü ááç ñððáðà è óíðáèà*:

"– აბა, ეს მე და ეს შენ, დამეარ, თუ... ქული გხურავს. – *Ííñííððèì, èðí èíáí! Á íó-èà óááðü, èí èè òú ðñúáðü ááç ñððáðà è óíðáèà*" (È. ×àá÷:àààçã, "Íðáðíáà ááííáà").

ამასთან თარგმანის პრაქტიკაში გაცილებით უფრო ხშირად მიმართავენ ამ ფრაზეოლოგიზმის კალკირებას ან მის თავისუფალ თარგმნას. მაგალითად, ი. ჭავჭავაძის მოთხრობაში "კაცია ადამიანი!":

"– ჭამით ისინი ვერა სჭამენ, სმით ისინი ველარა სმენ, რა კაცები არიან?! წიგნი იციან?! მე თუ წიგნი არ ვიცი, კაცი აღარ ვარ, ქული არა მხურავს, განა!" – *Ááú èì íá á ááó, òèðüá íá á òèðüá! Íóá ÷èíàèè çíáððñý?! Áð à ííðó çíàðð?! Áíñííúè! Áà, áá áè è ý íá çíàð áðáííðó, íá ÷áèíááé ðàçáá? Øàíéó íá áíèíáá íá ííøó, ÷ðí èè?"*

"– არა გრცხვენია, მე დედაკაცსა მგზავნი და შენ კი ქული გეხუროს და კაცი გერქვას?" – *Íó, íá ñíááñðíí èè ðááá, äðóá íè! Ááú íóá ÷èíé çíáððüñý, øàíéó ííñèøü ìà áíèíáá!"*

რუსულ თარგმანში გადმოცემულია ქართული ფრაზეოლოგიზმის ქული ხურავს ნივთობრივ-ხატოვანი მნიშვნელობა, რამაც შეუნარჩუნა თარგმანს დედნის ეროვნული კოლორიტი. თუმცა რუსულ ენაში სიტყვა *øàíèè* არ ასოცირდება მამაკაცის უმწიკვლო ღირსებებთან, კონტექსტი გარკვევით მიანიშნებს მკითხველს მის გადააზრებულ აღქმას ქართული ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობის შესაბამისად.

დიდ ბუნებრიობასა და სიზუსტეს აღწევს ბ. ოკუჩავა ამავე ფრაზეოლოგიზმის თარგმნისას ხ. ბერულავას ლექსში. რუსული ფრაზეოლოგიზმი *øùöäøù äáç ñòðäøà è øíøèèè* კონტექსტისთვის უცხო აღმოჩნდებოდა და ამიტომ მთარგმნელმა იგი აღწერითი კონსტრუქციით შეცვალა:

"Ýé, íàñòíÿèè íøæ ÷ èíú! / Ýé, íàñòíÿèè äðóçèíú! / Ñòíæèðàñü ääèø ïñèøæèøü, / ×òíà ííäúè äíðíä çàèíæèøü! ("Ñèàçàíèä í ðíæäáíèè Òáèèèñè").

– “ვინც ქართველია ნამდვილი, **ივაყაცის ქული ახურავს**, ადგეს და გამოეშუროს თბილის - ქალაქის მსახურად!” (“ამბავი თბილისის დაბადებისა”).

სიტყვასიტყვითი თარგმანის (კალკირების) ხერხს მიმართავენ მაშინ, როცა მთარგმნელს სურს მკითხველამდე მიიტანოს ფრაზეოლოგიზმის ხატოვანი საფუძველი. კალკირებას ამჯობინებენ თარგმანის ფრაზეოლოგიურ ხერხებს კიდევ იმ მიზეზით, რომ მთარგმნელ ენაში არ მოიპოვება მისი ეკვივალენტი ან ანალოგი. მაგალითად, ქართულ ფრაზეოლოგიზმს *ბურთივით ათამაშებს* (თავის ნება-სურვილზე ამოქმედებს, როგორც უნდა, ატრიალებს ვისმე) არ გააჩნია არც ფრაზეოლოგიური ეკვივალენტი, არც ფრაზეოლოგიური ანალოგი და ამიტომ სიტყვასიტყვით გადმოცემულ იქნა თარგმანში:

"ეს ის დიანბევი კი არ არის, რომელსაც... ბურთივით ხელში ათამაშებდი!"
– *"Ýòí øæ á íá ðíð äèáíááèè, èíðíðü... ðü èäðäèè ðí ÷ íí ìÿ ÷ ü!"*
(È. ×äâ÷äâäçäçä).

რუსულ ფრაზეოლოგიას არ გააჩნია არც ანალოგი, არც ეკვივალენტი ქართული ფრაზეოლოგიზმის ერთი წისქვილის ბორბალი არ დატრიალებულა მის თავზე, რომელიც გამოიყენება მნიშვნელობით: “ბევრი უბედურება გადახდა თავს, ბევრი ჭირი გამოიარა, ბევრი გაჭირვება ნახა“. ამ ფრაზეოლოგიზმის საკმარისი მოტივირება მისი კალკირების საფუძველი გახდა:

– ერთი **წისქვილის ბორბალი არ დატრიალებულა ჩემს თავზე**, თორემ სხვაფრივ ყველა ტანჯვა გამომივლია და ესეთი კი არას დროს". – *"Èèøü ð íüüè ìäüüè÷íúé æðñíä íá èðøæèèñÿ ìä ïíáé äíèíäí, äñä íññ÷àñòüÿ äíäèèñü èñíüðàèøü, íí ðàèíäí - ìè ðàçó"* (È. Åäâíøäèèèè).

4. თავისუფალი, ანუ ლექსიკური, თარგმანის დროს მთარგმნელი ენის საშუალებებით მიუთითებენ დედნის ფრაზეოლოგიური ერთეულის ზუსტ სემანტიკურ მნიშვნელობას. სიტყვა ან სიტყვათა შეხამება, რომელთა მეშვეობით ხდება ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობის გადმოცემა, შეიძლება შეიცავდეს ექსპრესიასა და მეტაფორულობას, რაც სათარგმნი ერთეულის სტილისტური და ექსპრესიულ-ემოციური კონოტაციების კომპენსაციას გარკვეულწილად ხელს უწყობს.

"მოუშვა აღვირი ღვინისაგან მოღუნებულ ენასა და მოჰყვა უგზო-უკვლო ტიტინს". – *"ðññíóñòèè ðàññèääèáíúé ìð àèíà ÿçúè è ïíáñ íèíäñíóø"*
(È. ×äâ÷äâäçäçä).

"მაჩაბელი ჩაფიქრებულია და, აშკარაა, სულაც არ უსმენს კოლა ორბელიანის ბრტყელ-ბრტყელ სიტყვებს, თუმცა გვერდზე უდგას და სახეშიაც ისე შეჰყურებს, თითქოს გულისყურით უსმენდეს". – *"Ìà÷äááèè çàüòí÷èä è ÿáíñ íá ñèøøàäð"*

àèðèááàðñ ðá÷áé Èí èà Íðááèèàìè, òí òý ñòìèð ðýäñ è òàè àèýüèð ðìò á èèòí, áóäòð ñèóøàáð ì÷áíü àíèìðáèüí" (Á. ×áèèäçá).

ექსპრესიულ-სტილისტური შესაბამისობების არქონის დროს მიმართავენ ნეიტრალურ ლექსიკურ მაგიერს. მაგალითად, ქართული ფრაზეოლოგიზმი აქაური ქული, აქაურ ქულს დაიხურავს გამოიყენება მნიშვნელობით: "ამა თუ იმ ქვეყნისათვის, კუთხისათვის დამახასიათებელ ზნე-ჩვეულებას, ადათს გაიზიარებს". მისი გადმოცემა მოხდა შესიტყვებით *çäâøíèé íáü÷áé:*

„მეზამუშა, ისევ ჭერხოში დავაპირე ასვლა, მაგრამ ვიფიქრე: **“ესეც აქაური ქული ყოფილა. მეც ხომ წიკლაური ვარ და უნდა დავიხურო”**. – **"β ì÷óáñðáíáèé íáèíáèñòü è òí ò àè óá á ìíáíýòññ ìá ÷áðáè, ìí ìíáò àè: "Ýòì òíá çäâøíèé íáü÷áé, ý áá Òèèèàòðè è àüèáí ìðèááðáèàðññ ááí"** (Ì. Åæááàèðøáèèè).

5. ოკაზიონალური ფრაზეოლოგიზმები წარმოადგენენ ავტორის ინდივიდუალური სიტყვათშემოქმედების შედეგს. თავისი ხატოვანობითა და ლაკონურობით ისინი ჩვეულებრივი ფრაზეოლოგიური ერთეულების მსგავსია, მაგრამ მათგან განსხვავებით მოცემული კონტექსტის მიღმა არ ფუნქციონირებს. მაგალითად, რუსულში არსებული ანდაზების (*ìñáð÷áá ìá èíðíáó, äà ìíáíéíèé íçáíü; èç ìáíý äà á ìèüíý*) მსგავსად ქართულმა ფრაზეოლოგიზმმა დამწვარზე მღულარე გადასახლება (გამოიყენება მნიშვნელობით: "უბედურებას უბედურება დაერთვის") თარგმანში შემდეგი სიტყვიერი გამოსახულება მიიღო:

“დამწვარზე მღულარე გადასახლება, რომ იტყვიან, იმისი არ იყო, აქეთ სიმონა ყოჩაღად იყო გავარდნილი და იქით კიდევ ქალიშვილი მაგდანა, რომელიც ქმართან უკმაყოფილოდ ცხოვრობდა, სადღაც გაიქცა, დაიკარგა”. - **"Èàè áíáíðèðñý, ìí ìá ìáó äà èèíýðèí, - ìàè òíáí, ÷òí Ñèíí óøáè áðçáíéíèè; áí÷ü Ìááüáí, áá÷í ìá èàüèáøàý ñ ìóááí, áðññèà ááí è ñèðüèáñü èóà-òí"** (Ý. Íèííáèèè).

ქართული ფრაზეოლოგიზმის ბზის ფასად (ძალიან იაფად) ანალოგის შექმნის დროს გამოიყენებულ იქნა რუსული ეკვივალენტი სხვა ლექსიკური შიგთავსით – *áðøáèèá ìáðáíé ðáíü*, რომელშიც რუსული რეალია თალგამი (*ðáíü*) შეცვლილ იქნა სიტყვა სოკოთი:

„ნადავლი საქონელი ბზის ფასად გადიოდა". – **"Íááðááèáííü áíáðí ìðíááàèèñü äáøáèèá áðèáíá"** (Á. Áàðñá).

ინდივიდუალურ სიტყვათშემოქმედებას მიეკუთვნება აგრეთვე ფრაზეოლოგიზმის გრამატიკული და ლექსიკური ტრანსფორმაციების შემთხვევები. მაგალითად, რუსულ ენაში არსებობს ფრაზეოლოგიზმი *ìíðíò ìá ìðáè* (სიტყვასიტყვით: ტყვიის წამალი არ უყნოსია), ე. ი. არ იყო ომში, არ უომია. უარყოფის *ìá ìðáè* (არ უყნოსია) დადებითი კონსტრუქციით შეცვლამ გამოიწვია ოკაზიონალიზმის გაჩენა *ìíðíò ìííðáèè* (ტყვიის წამალი უყნოსიათ), რომლის მეშვეობით გადმოცემულ იქნა ქართული ფრაზეოლოგიზმი ბრძოლის კვამლშია გატარებული (მნიშვნელობით: მონაწილეობდა საომარ მოქმედებაში):

"– ეგ კიდევ უკეთესი. ბრძოლის კვამლში გატარებული ყოფილხართ". – **"Òá èó÷øá! Áü, ñòáèí áüðü, è ìíðíò ìííðáèè"** (Á. Òáðáðáèè).

მაშასადამე, მთარგმნელობით პრაქტიკაში ფრაზეოლოგიზმის ადეკვატური მაგიერის მოძიება წარმოადგენს თარგმანის წარმატებულობის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ ფაქტორს. მათი მნიშვნელობის გადმოცემისას ამა თუ იმ ხერხის არჩევანი დამოკიდებულია მთარგმნელის უნარზე იპოვოს შესაბამისი ფრაზეოლოგიური და ლექსიკური ერთეულები ეროვნული ენის საგანძურში.

დამოწმებული ლიტერატურა

ნ. გამრეკელი, ე. მგალობლიშვილი, 1966 - ნ. გამრეკელი, ე. მგალობლიშვილი, ქართულ-რუსული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი. თბ., 1966
 ს. ვლახოვი, ს. ფლორინი, 1980 - *Àèàõîá Nádãáé, Ôéîðéí Nèááð, Íáíáðãáâ ä è ì íá ä íáðãáíáá, Ì., 1980.*
Ñéíáððü ðónñéé äí ýçúèà ä ÷áðúðáð òí ì àð.. Ííá ðáááèèèéé Ä. Ì. Ááááíúáâé. Ì., "Ðónñèèé ýçúé", 1981-1984.

Íáèèè Ñè÷èíáà

**Íáðãáíá òðàçáíéíáèçúíá èàé ñííñíá ìððàæáíèý
 íàèèíáèüííé è óíèááðñàèüííé èàððèí ìèðà**

Á ìðááèááááíé ñòàðúá áúááèýðòñý è ìèñúááðòñý ìðèáíú ìáðãáíáà òðàçáíéíáèçúíá á òáá íááñòááííé ðá÷è ìá ìàðáðèèéá ðónñéé äí è áðçèíñéé äí ýçúéíá. Ðàññíàððèèáá ðòñý òðàçáíéíáè÷áñèèéá ýéáèèáèéáíðú è áíáèíáè èíðáðíàèèíáèüííé òðàçáíéíáèè, äí ñòí áýùèá è áíðè÷íé ìèðéíáèè è áéáéáèñèè ñáæáðà. Ìðá÷ááðòñý ñáíáíáðàçèá íàèèíáèüííé òðàçáíéíáèçúíá, ìñòðíáííú ìá íáíí è òíí æá ñéíááñíí ìáðàçá. Áááü ìíááèèýðáá áíèüèèñòáí òðàçáíéíáè÷áñèèè ááèíèè áíçèèéí ìá íàèèíáèüííé ìí÷á; ìé ìíýáèèèü á ðàçúá ýííðè è ìððàæáðò ìðàèèè÷áñèèé ìíð ìáðíáà è ìñíáííñòè ááí ìèðíáíñíðèýðèý. Ííè ñáíú ðónñèèé è áðçèíñèèéá òðàçáíéíáèçúí, á ìñíáá èíòíðú èáæè ñéíáí *ø à í è à*. Íáæáð ðàññíððáííúè çúá÷áíèýìè ìá áúéí áúýáèáí ìè ìáííáí ñíáíááíèý. Á ñòàðúá ìðíèááèáááðòñý èñíèüçí ááíèá ìðèáíá áóèááèüííá ìáðãáíá à (èàèüèèðíáíèý), èíáðááí ìáñò òí ááà, èí ááà ìáðãáíá÷èè òí÷áð áííáñòè äí ÷èðàðáèý ìáðàçáíéíáèçúí ìííáó òðàçáíéíáèçúí à. Ááðð óááèýáð áíèáíèá ìðèáíó ñáí á ìáííá, èèè èáèèè÷áñéé äí, ìáðãáíá à òðàçáíéíáèçúíá, ìðè èíòíñ ñòááñòááíè ìáðãáíá áýùááí ýçúèá òéàçúáááðòñý òí÷íá ñá ìáíðè÷áñéé á çúá÷áíèá òðàçáíéíáè÷áñéé ááèíèèè ìíáèèíèè. Ìñíáí ìðá÷ááðòñý ñèó÷áè ñíçááíèý ìèèàçèíáèüííé òðàçáíéíáèçúíá èàè ðáçèüèðà èíáèèèááèüííé-ááððñéé äí ñéíáí òáí ðááñòá.